

در نشست سوم «بیت کوین یا پول‌های مجازی» مطرح شد:

حق‌جو: بیت کوین، هیچ پشتوانه‌ای ندارد/ فاضل لنگرانی: **بیت کوین، مصادق اکل مال به باطل، معامله غرری و پول‌شویی است**

اسفند ۱۹، ۱۳۹۷ آخرین اخبار، اقتصاد و بازار، بیدگاه و گزارش

در مسئله غرری بودن، اگرچه غرر حین معامله مورد نهی است؛ البته اگر غرر را به معنای خطر بگیریم. چون غرر دو معنا دارد. یکی خطر و یکی جهالت. حال قبول داریم که حین معامله، نباید غرر و خطر باشد؛ اما ادعای ما این است که حین معامله غرر و خطر وجود دارد. چون وقتی کسی بیت کوین می‌خرد، در همان حین خرید، معامله‌اش غرری است و به تعبیر دیگر اصلاً در اینجا معاوضه‌ای صورت نمی‌گیرد. اگر کسی بگوید که من امروز دو هزار دلار دادم و یک‌مشت کد در فضای مجازی به من داده‌اند، آیا این معاوضه، عقلایی است؟

به گزارش خبرنگار اجتهاد، نهمین نشست علمی پژوهشی با موضوع «بیت کوین یا پول‌های مجازی» روز شنبه ۱۸ اسفند ۱۳۹۷ در مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام واقع در شهر مقدس قم برگزار شد. در این نشست که با حضور رئیس مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام، استاد محمدجواد فاضل لنگرانی برگزار شد، حجت‌الاسلام عبدالحجت حق‌جو به‌عنوان ارائه‌دهنده، به ادامه ارائه نظریه خویش پرداخت. دبیر این جلسه حجت‌الاسلام والمسلمین شجاع بود.

در ابتدا حجت‌الاسلام شجاع خلاصه‌ای از جلسه قبل را مطرح کرد و گفت: ارزش‌های دیجیتال نوعی اعتبارند و با پول متفاوت‌اند و لذا نباید احکام پول را بر این ارزش‌ها بار کرد. استاد فاضل فرمودند این تفاوت، فارق در مسئله نیست؛ چون در خارج از فضای مجازی، این ارزش‌های دیجیتال به‌عنوان پول استفاده می‌شود و از طرفی اعتبار این ارزش‌ها در نزد عده‌ای، موجب نمی‌شود که پشتوانه پیدا کنند. مراد از پشتوانه هم همیشه طلا نیست. گاهی اعتبار دولت‌ها پشتوانه آن ارزش قرار می‌گیرد.

ارزش‌های دیجیتال با پول فیزیکی متفاوت‌اند

سپس حجت‌الاسلام عبدالحجت حق‌جو به تبیین نظریه خویش پرداخت و گفت: بحثی که مطرح شد، عمدتاً پیرامون خرید و فروش ارزش‌های دیجیتال بود. در ارزش‌های دیجیتال باید دو بحث را مورد بررسی قرار دهیم. یکی بحث خرید و فروش و یکی هم بحث استخراج است. بحث‌های جلسه قبل عمدتاً پیرامون خرید و فروش بود. در بحث‌های فقهی، در شروط عوضین قید نشده که لزوماً یک‌طرف معامله پول باشد؛ بلکه بحث متمول بودن و بحث مال و ملک بودن مطرح است. لذا اینکه پول، تمام الموضوع باشد، غیرقابل قبول است. بنابراین در اینجا، پول موضوعیت ندارد. ارزش‌های دیجیتال، پول نیستند. صرف اینکه این‌ها پول هستند، باعث نمی‌شود که مورد معامله قرار بگیرند، بلکه الآن صرفاً به‌عنوان کالایی در نظر گرفته می‌شود که ذخیره ارزش هستند. مثلاً یک ماشینی خریده می‌شود، نماد بیرونی قضیه است ولی الآن نماد اصلی ارزش‌های دیجیتال، بحث سرمایه‌گذاری است. در بحث اعتباری بودن، باید بگوییم که فقها در بحث مالیت مطالبی را بیان کرده‌اند. مرحوم امام فرموده‌اند: مالیت یک‌چیز به دو طریق ثابت می‌شود: یکی اینکه ذاتاً چیزی مالیت داشته باشد. دوم اینکه مالی که ذاتاً هیچ ارزشی ندارد و صرف اعتبار است. ایشان فقط بحث ارگان‌ها و دولت را مطرح می‌کنند. از رهبر معظم انقلاب استفتائی مطرح شده است که همین مطلب را تأیید می‌کند.

وی افزود: مرحوم فاضل فرمودند مالیت بر دو قسم است: مالیت عقلی و مالیت شرعی. مرحوم خوبی در شروط عوضین می‌فرماید ما اصلاً مالیت را شرط نمی‌دانیم و صرف ملکیت کافی است. اینکه الان در جهان فعلی بر روی پول تأکید می‌کنیم، درست نیست. پول یک امر اعتباری صرف است. آنچه در خارج می‌بینیم این است که مردم با ارزهای دیجیتال، معامله می‌کنند؛ اما آنچه در واقع اتفاق می‌افتد ولو اینکه ما نخواهیم قبول کنیم بحث دیگری است.

فرق بین سیستم متمرکز و غیرمتمرکز

حق جو با بیان اینکه از لحاظ دسترسی، بعضی پول‌ها محدود و بعضی نامحدود هستند، گفت: پول نامحدود مثل دلار و ریال است. ولی در انگلستان یک پوندی داریم که غیر از پوند انگلستان است که اولاً پول است و ثانیاً اعتبارش در منطقه خاصی از انگلستان است و خارج از آن محدوده هم مورد معامله قرار نمی‌گیرد.

وی اضافه کرد: مطلب مهمی که در بحث ارز دیجیتال به‌صورت خاص، از آن غفلت می‌کنیم این است که در پول‌های دیجیتال یک سیستم متمرکز و یک سیستم غیرمتمرکز داریم. سیستم متمرکز یعنی یک سازمان، پولی را چاپ می‌کند و همان سازمان یا دولت، پشتوانه آن قرار می‌گیرد؛ اما در مورد سیستم غیرمتمرکز ما سازمان یا دولتی را به‌عنوان پشتوانه نداریم. در ارزهای دیجیتال اصل بر این است که پشتوانه نداشته باشند. پول، سکه یا بانک نوت است که می‌توانید با آن چیزی بخرید. بانک مرکزی برای پول فیزیکی چهار ویژگی بیان کرده است. برخی همین خصوصیات را برای ارز دیجیتال هم مطرح کرده‌اند ولی درست نیست. مثلاً یکی از ویژگی‌های پول فیزیکی، پشتوانه داشتن است و حال آنکه در ارز دیجیتال، اصلاً پشتوانه ندارد. پس مقایسه پول فیزیکی با ارز دیجیتال درست نیست.

در ادامه حجت‌الاسلام والمسلمین محمد فائزی‌کی، از دانش‌پژوهان مرکز فقهی ائمه اطهار در مقام اشکال به استاد فاضل گفت: بحث غرری بودن و مالیت مطرح شد. در معامله باید عوضین معلوم باشد. ملاک غرری بودن، زمان معامله است و اینکه ممکن است بعداً از بین برود، مسئله دیگری است. مسئله دوم مربوط به مالیت است. اولاً می‌گوییم در معامله‌ای که یک‌طرف آن بیت کوین باشد، بیع نیست و یک عقد جدید است و اوفوا بالعقود شامل آن می‌شود که اینک در حق اختصاص که مالیت در کار نیست، بیع هم نیست. اگر هم اصرار کنید که این معامله بیع است، همین‌که معترف هستید بیع صورت می‌گیرد، نقض مدعا است. چون شرطیت مالیت به خاطر تحقق مفهوم بیع است. حال که طرفین بیع را انجام می‌دهند، یا مالیت را در بیع معتبر نمی‌دانید و یا این بیع را صحیح می‌دانید.

من همچنان به معامله بیت کوین اشکال دارم

در ادامه، استاد محمدجواد فاضل گفت: بحث این جلسه راجع به بررسی ارز دیجیتال بیت کوین است. گرچه ارزهای زیادی امروز در فضای مجازی وجود دارد ولی به دنبال این هستیم که این مطلب را بررسی کنیم. جناب حق جو هم به موضوع شناسی و هم به برخی جنبه‌های فقهی اشاره کردند. مقصود اصلی این است که ابعادی از بحث در ذهن آقایان روشن شود. بحث باید به‌صورت عمیق دنبال شود. اولین بحث که با جلسه گذشته تفاوت پیدا کرد این است که بیت کوین را پول بدانیم یا مال بدانیم. معروف این است که پول می‌دانند اما ما باید در هر دو شق، مسئله را تعریف کنیم. پول چیزی است که جای یک‌طرف معامله به‌عنوان کالا می‌نشیند؛ یعنی در گذشته دو طرف معامله کالا بود و بعدها به خاطر ایجاد سهولت در معاملات، یک‌طرف معامله را پول قرار دادند. حالا این معامله بیع باشد یا هر معامله دیگری می‌خواهد باشد. حال آیا پول پشتوانه می‌خواهد یا خیر، باید بحث شود. پشتوانه ممکن است اعتبار یک دولت باشد. سؤال این است که آیا پول می‌تواند

بدون پشتوانه باشد؟ اینکه گفته می‌شود فقط در پول فیزیکی نیاز به پشتوانه داریم و در ارز دیجیتال نیازی به پشتوانه نیست، بطلانش روشن است. پول، هرگونه‌ای که باشد، یکطرف معامله واقع می‌شود. پس حتماً باید پشتوانه داشته باشد. حال سؤال این است که پشتوانه بیت کوین چیست؟ این ارز، پشتوانه و اعتباری ندارد.

اعتبار همه عقلا در مالیت یکچیز لازم است

رئیس مرکز فقهی ائمه اطهار ادامه داد: سؤال دوم این است که آیا در پول، اعتبار جمیع العقلا را لازم داریم یا اعتبار بعضی کافی است؟ پول از چیزهایی است که اعتبار جمیع العقلا را لازم دارد. مثل اینکه طلا می‌تواند طرف معامله قرار بگیرد چون جمیع العقلا آن را اعتبار می‌کنند؛ اما با قطع نظر از اعتبار دولت‌ها، صرف اینکه بخشی از عقلا در دنیا با بیت کوین، معامله می‌کنند و به آن پول می‌گویند، کافی نیست.



وی افزود: الآن می‌گویند حدود دویست میلیارد دلار، ارزش معاملاتی بیت کوین است. آنچه الآن اعتبار و ارزش دارد، همان دلار است نه بیت کوین. یکی از مشکلات بیت کوین همین نداشتن پشتوانه است. اگر همین امروز این دویست میلیارد دلار را خارج کنند، چیزی برای بیت کوین باقی نمی‌ماند.

فاضل ادامه داد: در مسئله غرری بودن، غرر حین معامله مورد نهی است؛ البته اگر غرر را به معنای خطر بگیریم. چون غرر دو معنا دارد. یکی خطر و یکی جهالت. حال قبول داریم که حین معامله، نباید غرر و خطر باشد؛ اما ادعای ما این است که حین معامله، غرر و خطر وجود دارد؛ چون وقتی کسی بیت کوین می‌خرد، در همان حین خرید، معامله‌اش غرری است و به تعبیر دیگر اصلاً در اینجا معاوضه‌ای صورت نمی‌گیرد. اگر کسی بگوید که من امروز دو هزار دلار دادم و یکمشت کد در فضای مجازی به من داده‌اند، آیا این معاوضه، عقلائی است؟

او افزود: ما معامله‌ای را عقلایی می‌دانیم که هرکدام از اطراف معامله، چیزی نصیبشان شود. عوض باید داخل در جیب کسی شود که معوض از جیب او رفته است. در معاوضه بیت کوین، عوض چیست؟ هیچ دلار اعتبار دارد اما در معامله با بیت کوین، اصلاً طرف ندارد و در حقیقت، عوضی وجود ندارد و لذا بیت کوین نه مال است و نه پول است. بر همین اساس، برخی از آن تعبیر به حساب ارزی می‌کند؛ یعنی در یک لحظه ممکن است تمام این‌ها از بین برود.

در معامله بیت کوین، یک طرف معامله اصلاً چیزی نیست

استاد حوزه علمیه قم با طرح یک سوال گفت: اگر طراح اصلی بیت کوین که این کدها را معتبر کرده، این کدها را از بین ببرد، چه چیزی گیر افرادی می‌آید که بیت کوین خریده‌اند؟ از طرفی معامله بیت کوین، اکل مال به باطل است. پس بیت کوین اولاً پشتوانه ندارد و ثانیاً اصلاً معامله نیست و ثالثاً مسئله اکل مال به باطل و مسئله غرر در آن مطرح است. لذا به نظر ما معامله بیت کوین باطل است و نمی‌توان آثار صحت را بر آن بار کرد. این نکات باید مورد توجه قرار بگیرد.

او اضافه کرد: اگر در مسئله پول، بگوئیم پول فیزیکی و دیجیتالی ممکن است احکامش باهم فرق کند؛ اما در بحث مالیت، مال چیزی است که به ازای آن مالی پرداخت می‌شود. یا آنچه عقلاً به آن رغبت دارند. آیا مراد، عقلای یک منطقه است؟ در مال اقتضای رغبت عقلایی، باید موجود باشد. نسبت به آب در همه دنیا، عقلاً رغبت دارند. لذا ملاک‌های مالیت نسبت به بیت کوین صدق نمی‌کند.

وی افزود: وقتی به کلمات کسانی که در بیت کوین کار کرده‌اند، رجوع می‌کنیم می‌بینیم اصلاً اصل جعل این پول برای این است که پول را برای خرج سازمان‌های امنیتی از این طریق استنقاذ می‌کنند و این‌طور نیست که عقلای عالم برای بیت کوین بذل مال کنند. ملاک مالیت، مالیت عند کل العقلا است. قضیه بیت کوین شبیه تبانی بر مالیت است. لذا عنوان مالیت به ملاک‌هایی که بیان شد، بر بیت کوین صادق نیست. لذا اینکه عرف به بیت کوین مال می‌گوید یا پول می‌گوید، نمی‌تواند مشکل را حل کند؛ چون وقتی به عرف دقیق ارائه می‌دهیم، بیت کوین را مال نمی‌داند. این بحث‌ها مربوط به عناوین اولیه بود.

عناوین ثانویه از قبیل پول‌شویی نیز در بیت کوین موجود است

رئیس مرکز فقهی ائمه اطهار در پایان گفت: یک عناوین ثانویه نیز از قبیل پول‌شویی وجود دارد. چون هیچ‌کس نمی‌داند که بیت کوین مال کیست و هرکسی چه مقدار بیت کوین دارد. اقتصاددانان می‌گویند، بیت کوین پول‌شویی است. پول‌شویی یعنی مبدأ و مقصد پول مشخص نیست. حتی فرار مالیاتی را قانون از مصادیق پول‌شویی می‌دانند. این مسئله که معلوم نیست هر کس چه مقدار بیت کوین دارد و مبدأ و مقصد آن معلوم نیست، از مصادیق پول‌شویی است. خود آمریکا هم بیت کوین را قبول ندارد. این‌ها سرمایه جهان سوم را به‌عنوان بیت کوین جذب می‌کنند. اختیارات در معامله بیت کوین اصلاً معنا ندارد. ممکن است بگوئید بیع نیست؛ اما حتی اگر معامله جدید هم باشد، باز ضوابط هیچ‌یک از معاملات عقلایی را ندارد. اگر کسی بیت کوین را خرید و حال بخواهد پس بگیرد، آیا می‌تواند؟